

azt a mondatát, mely szerint „Babits részéről emberfölötti nagylelkűség lett volna, ha ilyen megbántások után is szerkesztői jóindulattal és kuratori pártatlansággal támogatta volna támadóját”, aki nemcsak igazságtalanul bírálta, hanem verseinek szövegét is átigazította. Nos, viharos kapcsolatukat áttekintve a tanulmány írója bebizonyítja, hogy mégis támogatta, lasscskán oldódott benne a görcs, 1931 még — Kenyeres Zoltán találó megfogalmazásával — a „fagyos távolság éve volt. József Attila akkor tevékenykedett legtöbbet mozgalmárként, talán még nem érezte, mit tett és mit veszített.” Talán nem is érezhette, hiszen nyilván jó néhányan kezüket dörzsölve hangoztatták: jól megadta a konzervatív, nagyhatalmú Babitsnak! Aki viszont már egy évvel később csúffá tevőjét is beválogatta az *Új Anthológiába*. Igaz, nem érdeme szerint, hiszen a nagy nemzedéket követő költők közül Erdélyit, Illyést és Szabó Lőrincet emelte ki, de Török Sophie is jelentősebb lírikusnak mutatkozott József Attilánál, aki két versével szerepelt.

Az elmaradt nagydíj és a Babits–József Attila ellentét történetét sokan megírták, még többen magyarázták. Ki emerről, ki amarról. Volt, aki szenvedélyesen elítélte Babitsot, más védelmére kelt a joggal megbántott költőnek. Ennek az írásnak az a varázsa, hogy szerzője nem ítélkezik, legfeljebb kommentálja a „megtörtént szövegeket”, melyek egymásutánjából nem dokumentumesszé, hanem végzetdráma bontakozik ki, mintha az olümposzi istenek kaján mosollyal bogoznák össze az emberi sorsokat és törekvéseket. A dráma összes szereplői színre lépnek, megszólalnak, a kései olvasó pedig ráébred, hogy ebből a helyzetből nem adatot kibontakozás.

A „drámaszerző” mellett szólni kell a „novelistáról” is. Mert a Radnóti és a Nyugat kapcsolatát elemző tanulmány személyes befejezése valószínűsítő kis novella. Kenyeres Zoltán szülei (Kenyeres Ágnes és Kenyeres Imre) bensőséges barátai voltak a Radnóti-házaspárnak. Utoljára 1944 májusában találkozott a Zeneakadémián. Radnóti munkaszolgálatos behívóját mutatta. Ne vonulj be — mondta Kenyeres Ágnes —, Imre segíthet.

A Gólyavárban működő Királyi Egyetemi Nyomdában nemcsak könyveket és a Diárium című folyóiratot nyomtatták, amelyben Kenyeres Imre tömör, kiténő bírálatokat írt, hanem különféle mentesítő papírokat is készítettek, amelyekre a Teleki Intézettől (Kosáry Domokos és Benda Kálmán működése fémjelezte) pecsét is került. (A nyomdai művezető Földéak János volt.) Ilyen papírt ajánlott fel Radnótinak Kenyeres Ágnes. „Radnóti kedvesen mosolygott, tett egy felszék mozdulatot a kezével, és elhárította a segítséget.”

Mi lett volna, ha elfogadja?...

A másik kis novella („*Egy kis séta*”) arról szól, hogyan gyalogoltak végig a városon Juhász Ferencel a New York házban működő Szépirodalmi Kiadóból a Mandula utcáig. Egy alkalommal a Dob utcai postán Kenyeres Zoltán feladott egy küldeményt, Juhász megvárta. Indultak tovább a szokott útvonalon. „Nem beszélgettünk. Ferenc beszélt. Azokról, akiket a postahivatali teremben láttott, és akkor én jóformán észre sem vettem. Öregekről, szegényekről, kopott, szakadt, rossz kabátokról, azokról a talán környékbeliekről, akik behúzódtak a postahivatalba a nyirkos hideg elől melegedni, s beburkolóztak jobb napokat soha nem látott holmijukba. Beszélt — monológot mondott — a fáradt arcokról, beesett szemekről, mélyen barázdált homlokokról. A kabátujjakkból kilógó reménytelen kezekről. Mindenről, amit lefényképezett a szemével abban a másfél percben, amíg ott voltunk, amit aprólékos pontossággal lerajzolt az agyával, és amit mindjárt meg is fogalmazott azon a nyelven, amelyen csak ő tud beszélni ezen a világon.”

És máris kilépünk a magyar líra egyetemébe, a nyelvteremtő költők közé, Vörösmarty és Ady társaságába, s mellettük Juhász Ferenc és Tandori indulnak a Margit utcai kaputónak. (*Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010*)

RÓNAY LÁSZLÓ

FÜZI LÁSZLÓ: VILÁGOK HATÁRÁN. IKERKÖNYV

Füzi László a történelem iránt érdeklődő emberként rendszeresen olvassa a huszadik század történetével foglalkozó könyveket. Szerinte a század meghatározó eseményeivel — történések, eszmék, forradalmak és ellenforradalmak, egyéniségek, felfedezések — kapcsolatban azt is vizsgálni kell többek közt, hogy az adott század mit adott és mit vett el az emberektől. Annak az időszaknak a történeteit szembesíteni kell a személyesen megélt történelem emlékeivel, az élet megélésének módjával is. Új ikerkönyvében az a szándéka, hogy családja és saját életének történeteit, tapasztalatait felelevenítve bemutassa a század alig két évtizednyi keretén belül gyermekkorú világát a határvidék két településén: a paraszti világot jelentő Fertőszentmiklóson, majd az ipari világu Petőházán, s hogy miként változott meg három generáció alatt a hagyományos falu, s esett széjjel az egykoron erős közösség.

A *Világok határán* című könyv különleges alkotás: ikerkönyv — olvasható a borítón. „*A könyvben a múlt világát felidéző szöveg beszélget a történések-jelenségek mai értelmezésével, és a kép a szöveggel*” (11.). A teljesség végett a szerző egyrészt a közvetlen tapasztalatokat, a személyes vallomásokot, az em-

lékfoszlányokat elemző-értelmező jegyzetekkel egészíti ki történeti adatokkal, tudományos idézetekkel. Másrészt további hiányérzetét feloldandó archív és mai családi, falutörténeti fotókat illeszt a szövegek közé, amelyek még közelebb hozzák az olvasóhoz azt a világot, amelyről a könyv mesél.

Füzi László nem nosztalgikus emlékezésre vállalkozik, a mából tekint vissza különösebb családtörténeti kutatás nélkül: „*Azt írom le benne, ami ma él bennem abból a világból, annak a régi világnak a feltámasztására kísérletet sem teszek*” (49.). Kötelességének érzi azonban, hogy rögzítse a határvidéken található két település világát, nagyszülei, szülei és saját gyermekkorának életterét, számba vegye az egykori paraszti létforma jellegzetességeit, szokásait. A múlt felidézése teremt lehetőséget arra, hogy láthatóvá váljék az a visszavonhatatlan és végleges szociológiai folyamat, amely két generációváltás során a hagyományos paraszti világ szétesését, felbomlását hozta szűkszerűen magával. Így a könyv egyúttal búcsúvétel is.

A szerző csupán két generációra tekint vissza, korábbi emlékekkel nem foglalkozik. Nagyszülei még a paraszti világ rendje szerint éltek. Egyszerű, de kiteljesíthető élet volt, amelyben a munka, a boldogulás volt az egyik legmeghatározóbb tényező. Sokat dolgoztak, s azt „*jól és szépen*” csinálták. Rendezett volt ez a világ a természet, a vallásosság által, s elvárásokkal teli, a közösségnek kellett megfelelni. Ez a mikrovilág erős volt, és soha nem volt benne egyedül senki. A tisztán földműves élet azonban lassan szembekerült a (cukor)gyári munkások életével, a fiatalok vágya az idősebb nemzedékével. A második — szülői — generáció még nem szakadt el teljesen a földműveléstől, de minden családban volt valaki, aki a városba került, aki valamelyik gyárban dolgozott, s ők már az otthonitól eltérő értékrendet képviseltek. A harmadik generáció számára a föld már csak emlék maradt.

A három generáció együttélésében a falu egy teljes világ volt. A szövegek és a képek segítségével bepillantást nyerhetünk a falusi hétköznapiokba is, olvashatunk a természet rendje szerinti életről, munkáról és tanulásról, disznóölésről és moziról, örömökről és traumákról egyaránt. További sajátos színezet ad még a határmentiség, a két falu, továbbá a falu és a város különbözősége.

A kötet műfaja egyetlen szóval nem meghatározható, különböző kifejezési formák határán mozog, a mű egyidejűleg emlékirat, napló, családregény, esszé, szociográfia. A könyv tipológiaiailag sem egynemű, a könyv három nagy egységében a számmal jelölt emlékfoszlányok között kisebb betűvel és dőlten szedve olvashatók a befogadást segítve a tudományos és szépirodalmi idézetek, szociográfiai-történeti adatok, olykor további személyes megjegyzések.

Az olvasmányos és küllemében is igényes könyvben Füzi László nemcsak gyermekkori tájait határolja be, a történelem személyesen megélt tapasztalatát beszéli el, hanem ezen keresztül folyamatában mutatja be a múlt század hatvanas-hetvenes éveinek szétbomló társadalmát, a paraszti világ felszámolódását, a falvak kiüresedését is. Ezen ismeretek nélkül pedig a mai kor embere és a jövő nemzedék sem élhet. (*Kalligram*, Pozsony, 2010)

ZARÁND KINGA

FECSCKE CSABA: AKINEK ARCÁT VISELEM

Fecske Csaba könyvének záró versén töprengek. Pontosabban két során: „*a végtelen tebened véget ér / majd veled minden vakoágányra fut...*” (*Tisztás*). Pesszimizmus ez? Vagy csupán átgondolt, józan belátás? Hisz mindannyian a tér-idő börtönében élünk. Így nézve a végtelen bennünk (velünk) tényleg véget ér. Ám racionálisnak hitt világunk mégis tele van irracionális elemekkel, ahol olykor a fizika törvényei is csődöt mondanak. Ha minden kiszámítható lenne, az egésznek nem volna értelme. Unalmassá, egyhangúvá válna. Így azonban csak egyetlen biztos pont van az életünkben: a halál. Földi jelenlétünk ekként egyetlen nagy versenyfutás az idővel, az egyetlen dimenzióval, amit talán sohasem érthetünk meg igazán. Csak azt tudjuk, hogy létünknek határokat szab.

Legújabb kötetében Fecske Csaba azokat a töprengéseit gyűjti egybe, amelyek a teremtés és a Teremtő által ránk osztott szerep értelmét kutatják. A lehetőséget. A feladatot. Ennek vannak (lehetnek) vallásos-szakraális elemei, biblikus vagy filozófiai motívumai, de összességében a versek mégis a szigorúan vett magánélet (szerelem, család, betegség, halál), vagyis a jelenvaló lét és a mulandóság kérdéseit firtatják.

„*Aprópénzként gurulnak el a napok / utánuk kapok annyi élnivaló / lenne de kezemből minden kifolyik / a veszteséget számolni vagyok itt*” — állapítja meg kesernyésen a *Szeptember* című versében. Az ember sérülékeny, kiszolgáltatott. S mint ilyen, gyakran mozdul a könnyebb ellenállás felé: leginkább a Teremtővel, a sorssal takarózik. Ugyanakkor reménykedik is: „*amint lesújt rád elvakít / és megtisztít a szenvedés / Isten arcát világítja / meg a semmi falán a rés // bár mindig csak bántottad őt / reméled fiául fogad / s mint puha meleg kabátot / adja majd rád haláloedat*” (*Isten arcát*).

Isten léte, jelenléte vitathatatlan. De teremtőményének szerepe, lehetőségei nagyon is kérdésesek: „*csüngök az öröklét ajtaján / mint lakat mit kikezd a rozsda*” — írja *Keserű* című versében. Az élet tele